

MENINIS TYRIMAS

Kas tai? Kas jį atlieka ir kodėl?

Juha Varto

MENINIS TYRIMAS

Kas tai? Kas jį atlieka ir kodėl?

Juha Varto

MENINIS TYRIMAS

Kas tai? Kas jį atlieka ir kodėl?

Juha Varto

Iš suomių kalbos vertė Urtė Liepuoniūtė

Knyga išversta ir išleista Vilniaus dailės akademijos
meno doktorantūros dešimtmečio proga (2011–2021)

Juha Varto

Meninis tyrimas

Kas tai? Kas jį atlieka ir kodėl?

Vertėja iš suomių kalbos Urtė Liepuoniūtė
Mokslinis redaktorius Vytautas Michelkevičius
Lietuvių kalbos redaktorė Indrė Petrėtytė
Dizaineris Martynas Gintalas

Išleista Vilniaus dailės akademijos
Doktorantūros skyriaus iniciatyva

Spausdino UAB *Standart Impresa*
Tiražas 800
Popierius *Munken Lynx*, 80 g/m²

© Juha Varto
© Urtė Liepuoniūtė
© Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2022

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-447-361-6

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS LEIDYKLA, 2022

TURINYS

VISKAS, KO NORĖJOTE PAKLAUSTI APIE MENINĮ TYRIMĄ, BET NEŽINOJOTE KIENO (Vytautas Michelkevičius)	11	—————
SKAITYTOJUI	18	
ĮVADAS Į MENINĮ TYRIMĄ	20	—————
MENINĖ PRAKTIKA	43	—————
PUOSELĖKITE SAVO EPISTEMĄ!	65	—————

— Tikėtina, kad ši knyga ne tik panaikins miglą, gaubiančią meninį tyrimą, bet ir padės menininkams ir tyrėjams apsispręsti, ar jiems pakeliui (13). Praktika teoriškai ar teorija praktiškai? (15).

— Apie ką eina kalba? (20). Tyrimas nebėra toks, kaip anksčiau (24). Mokslas ir tyrimas – du skirtingi dalykai (26). Meninis tyrimas – neatsiejamas nuo kultūros (28). Meninė praktika kaip tyrimo metodas (29). Nauji tyrimo metodai (30). Svarbiausia – reikšmės (31). Kam tirti? (32). Pradinis taškas (35). Keletas istorinių pastebėjimų (38).

— Praktika, praktikas ir mąstymas (46). Viskas gali tapti tyrimo medžiaga (51). Ar menininkas turi profesinių įgūdžių? (54). Ar mene egzistuoja metodai? (57). Visados drąsiai siekti nepasiekiamo... (59).

— Mano epistema (65). Su kuo diskutuoju? (66). Menininkai – geri rašytojai (66). Jie taip pat išbandė savo idėjas (68). Pažįstama ir svetima (70). Epistemos vaidmuo (72). Ar (viskas) tėra metafora? (74). Kaip atpažinti epistemą? (76). Kuo išskirtinė meninė epistema? (80).

METODAI: MENAS IR TYRIMAS	86	—————
PRISTATYTI MENINĮ TYRIMĄ	127	—————
MENINIO TYRIMO VERTINIMAS	154	—————
NE TIK ŽINOJIMAS IR JO PRITAIKYMAS	182	—————
LITERATŪRA	191	
RODYKLĖ	202	

— Aiškaus aiškinimo principai (86). Įsigilinti į meninę praktiką (91).
Bet koku atveju viskas – fikcija (96). Eksperimentinio meno
praktikavimas tyrimo labui (100). Kuo svarbūs joslės ir
kūnas? (104). Ką naujo meninis tyrimas suteikia žinojimui apie
meną? (108). Atmesti ar įtraukti? (111). Kaip meninį metodą
paversti žinių kūrimo įrankiu? (114). Kas galiausiai tyrime
tampa meniniais metodais? (120).

— Kaip aprašyti tai, ką žinai (127). Argumentavimas meniniame
tyrime (133). Pristatyti nauja meniniame tyrime (147).
Save neigianti gebá (151).

— Būkite menininku tyrėju (154). Tirkite ne meną, o pasaulį (159).
Parodykite savo profesinius įgūdžius (162). Parodykite sąryšį
tarp meno ir tyrimo (164). Aiškiai parodykite pradinį tašką,
motyvą, interesą (169). Atskleiskite savo metodus (171).
Atlikite bandymus (174). Gebėkite panaudoti įtikinamas
retorines priemones (176). Galiausiai parodykite kitus
požiūrius: grįžkite prie meninės praktikos (180).

— Ar ilgai meninis tyrimas gali būti meniniu aktu? (186).

VISKAS, KO NORĖJOTE PAKLAUSTI
APIE MENINĮ TYRIMĄ,
BET NEŽINOJOTE KIENO,
yra šioje knygelėje su galimais atsakymais.

Pavyzdžiui,

- kuo skiriasi menas nuo meninio tyrimo?
- ar teorija yra „aukščiau ir pirmiau“ praktikos?
- ar išties intuicija trukdo atlikti tyrimą?
- ar turiu atsisakyti kūniškumo ir „jusliškumo, rašydamas teorinį darbą?
- ar žinios išties glūdi mano meninėje praktikoje ir kūrinuose? Ir ar visi jas mato ir suvokia?
- kokie yra meninio tyrimo vertinimo kriterijai?
- ar turiu mokėti rašyti, norėdamas atlikti meninį tyrimą?

Į paskutinį klausimą galėčiau atsakyti: deja, kol kas taip. „Kol kas“ turiu mintyje, kad iki tada, kai jau sugebėsime meninę praktiką (kitai sakant, vaizdus, garsus, judesius ir t. t.) perskaityti kaip tyrimą ir (ar) žinią be jokių papildomų paaiškinimų (raštu). Tačiau Juha Varto akcentuoja, kad dabartinėse sąlygose menininkams tyrėjams svarbu vystyti savo asmeninius rašymo įgūdžius ne mažiau kaip meninės praktikos įgūdžius, nes be jų nepavyks iškomunikuoti jūsų tyrimo, o numanoma panacėja – „mokslinio (arba akademinio) rašymo kursai“ nepadės.

Laimei, Juha Varto neuždaro ateities galimybių meniniam tyrimui ir jo konfliktiškam bei pilnam įtampos santykiui su rašymu: „Galbūt (kada nors ateityje) tyrimo ataskaita galės būti ir ilgas poezijos kūrinys, vis dėlto šiuo atveju svarbiausia ne forma, o požiūris į kalbą: argumentuodamas tyrėjas kuria kalbą ir reikšmes – arba siekdamas pavaizduoti, arba manipuluoti.“

Turėjau garbės pažinti autorių Juha Varto (g. 1949) gyvuose susitikimuose Aalto universitete (Helsinkyje), kol dar nebuvo išėjęs į pensiją ir tada bei vėliau per elektroninius susirašinėjimus jautėsi jo gyvas mąstymas ir energija vis iš naujo persvarstant meninę praktiką ir jos santykį su tyrimu.

Suomių autorius, buvęs šokėjas, vėliau tapęs filosofu, vadovavo daugybei mokslo ir meno doktorantų, rašiusių darbus, ne kartą lankėsi Vilniuje ir Nidoje kartu su filosofų draugija. Juha Varto buvo vienas taip vadina- mos Tamperės fenomenologijos mokyklos iniciatorių, kuri vėliau buvo pavadinta Suomijos fenomenologijos institutu, o filosofui persikėlus į Helsinkį – Europos filosofijos draugija. Ilgametė filosofinė praktika ir darbas su menininkais bei studentais įgalino autorių parašyti šią knygą, kurioje suprantamai apibendrinti pagrindiniai meninio tyrimo sampratos ir proceso klausimai.

Nors Lietuvoje oficialiai meninis tyrimas vyksta jau dešimtį metų trečiojoje studijų pakopoje – meno doktorantūroje, tačiau ne akademinėse praktikose jį galima aptikti gerokai seniau (pvz., 2000-ųjų Nomedos ir Gedimino Urbonų projektai, etc.). Be to, reikėtų nepamiršti, kad anksčiau buvo galimybė Lietuvoje menininkams po magistrantūros studijuoti dvejų metų meno aspirantūroje – tai tarpinė stotelė tarp magistrantūros

ir doktorantūros. Tačiau iki šiol lietuvių kalba nebuvo jokios įvadinės knygos, išskyrus dalį temų padengiančios mano paties monografijos „Meninio tyrimo suvesti. Žinojimo kontūrais“ (2016, VDA leidykla). Dabar tikimės šią spragą užpildyti ir ši knygelė padės jums apsispręsti, ar verta ir kiek verta toliau gilintis į šį reiškinį skaitant literatūrą ir kitomis kalbomis.

Pirma norisi pabrėžti, kad tai parankinė knyga (*handbook*) kiekvienam menininkui ar studentui, atliekančiam meninį tyrimą arba galvojančiam ar jam (jai) bus pakeliui. Visiškai normalu, jei perskaitę suprasite, kad meninis tyrimas ir (ar) meno magistrantūra ar doktorantūra visai ne man, ir leis toliau laisvai ir nepriklausomai plėtoti menininko praktiką.

TIKĖTINA, KAD ŠI KNYGA NE TIK PANAIKINS MIGLĄ, GAUBIANČIĄ MENINĮ TYRIMĄ, BET IR PADĖS MENININKAMS IR TYRĖJAMS APSISPŘESTI, AR JIEMS PAKELIUI

Lengvai skaitoma knyga padės jums suprasti, ar jums išvis reikalingas meninis tyrimas? Gal jums puikiai sekasi meninė praktika ir nebūtina blaškytis ar prievartauti savęs dėl meniniam tyrimui reikalingų ypatybių: artikuliacijos (rašymo ir kalbėjimo), savo praktikos refleksijos, metodų identifikavimo, naujų žinių paieškos ir t. t. Ar išties noriu atlikti tyrimą, ar man labiausiai rūpi mano meninė praktika?

Viena aišku, jei jau galvojate atlikti meninį tyrimą, turite nusiteikti išeiti iš saugių savo disciplinos ribų ir pakilus virš jų pažiūrėti plačiau. Ne veltui Juha Varto

čia atskleidžia postdisciplininę meninio tyrimo prigimtį ir atveria disciplinų ribas.

Autorius teigia, kad meninis tyrimas ir profesiniai įgūdžiai nėra vienas ir tas pats. Jei nori plėtoti konkrečios meno srities ar disciplinos įgūdžius, nebūtina atlikti meninio tyrimo. Tai galima daryti visiškai savarankiškai ir nepriklausomai bei vystyti savo menininko karjerą.

Svarbu paminėti ir tai, kad autorius nepanaikina „meninio tyrimo“ galimybių ir neformuoja iš jo atskiros disciplinos, bet palieka ją atvirą ir nebaigtinį: „Meninis tyrimas galės nustatyti teisingas arba priimtinas meninės praktikos ir autorystės suvokimo ribas tik tada, kai išsamių tyrimų bus atlikta tiek daug, kad pavyks aiškiau suprasti meninę praktiką. Kitaip tariant: niekada.“

Vis dar kyla klausimų, kaip ir kada meninė praktika tampa tyrimu? Meninis tyrimas iškelia dar vieną seną visų tyrimo tipų problemą, kad kiekvienas tyrėjas yra žmogus ir neįmanoma atskirti jo atliekamo tyrimo nuo jo asmeninių pojūčių ir kūniškumo ir todėl jis čia yra ne atmetamas, o priimamas. Ypač meniniame tyrime „subjektyvumas“ tampa ne trūkumu, o privalumu, nes vienaip ar kitaip jis yra neišvengiamas: „Įtikinamumas gali būti stiprinamas įvairiais būdais, tačiau visi jie grįšti įgūdžiais ir autoryste. Vienas jų – įkūnytas kūrėjas (*embodied author*). Tyrimus atlieka nedalomas žmogus, negalintis atriboti savo veiksmų, sprendimų ir vertinimo nuo kūno teikiamos išminties. Nė vienas nesame toks racionalus (*cerebral*), kad mąstymą, gebėjimą vertinti ir spręsti galėtume visiškai atskirti nuo savo asmeninės istorijos, įgūdžių ir praktikos.“

Tai paskatino ir šiandien tebesitęsiančią diskusiją: ar meninės praktikos rezultatas kaip argumentas ir

meninio tyrimo rezultatas yra vienas ir tas pats? „Šis prieštaringas, arba bent jau nenuoseklus mąstymas lemia, kad kokiam nors teiginiui išreikšti mums nepakanka vaizdo, muzikos arba scenos pasirodymo; šalia būtinas tą teiginį „komunikuojantis“ tekstas. Nors dažnai akivaizdu, kad tekstas veikia „ekskomunikuoja“ meninėje praktikoje atrastą reiškinių, vis vien, jeigu norime, kad argumentavimas būtų suprantamas, neapsieiname be šių dviejų būdų – atradimo (atskleidimo) ir teksto.“

Žinoma, kad galima nesutikti ir diskutuoti su Juha Varto teiginiais, pvz.: „Meninis tyrimas yra visuomet akademinis tyrimas“ arba „Savo paties meninės praktikos tyrinėjimas niekuomet nebus meninis tyrimas; jį būtų galima priskirti arba introspekcijos (taigi, psichologijos) laukui, arba autoetnografijai – jos ištakos etnografijoje.“ Juk galime rasti daugybę sėkmingų meninio tyrimo pavyzdžių už akademinę ribą kaip ir autoetnografija bent jau kai kuriose tradicijose yra pripažįstama kaip legitimus meninio tyrimo metodas.

PRAKTIKA TEORIŠKAI AR TEORIJA PRAKTIŠKAI?

Knygoje nepamirštama akcentuoti meninio tyrimo daugialypumo: „Meninis tyrimas dažnai siekia dvilypio efekto, bando aprėpti dvi figūras, kurios, kaip toje „anties ir triušio“ iliuzijoje, matosi vienu metu ir nuolat kaitaliojasi, todėl erzina žiūrovą.“ Visgi iki galo nėra pateikiama atsakymo kaip menininkas tyrėjas turi sugebėti adresuoti bent du kontekstus vienu metu: tyrimo ir meno. Ypač jei „Meninis tyrimas daugeliui

yra meninė praktika *par excellence*“. Visgi literatūroje egzistuoja ir kitokie požiūriai, kad meninis tyrimas gali būti atliekamas ne tik menininkų, bet ir kuratorių, kitų kūrybos profesionalų bei humanitarinių, socialinių ir kitų mokslų tyrėjų, jei jis yra konceptualizuojamas kaip tyrimo metodas.

Filosofas atkreipia dėmesį į svarbią tyrimo dichotomijos arba praktikos ir teorijos perskyros problemą: „Svarbu, kad menas ir tyrimas eitų koja kojon, antraip menas tyrime atrodys tik kaip „įdomus projektas“, o tyrimas teliks teoriniais išvedžiojimais.“ Ar nėra taip, kad viską, ką daro menininkas galime laikyti menine praktika?

Meninio tyrimo kritikams Juha Varto atšauka, kad meninis tyrimas nėra beorėje ir bekontekstėje erdvėje atsiradęs naujas reiškinytis ir tyrimo būdas – jis turi senas užuomazgas: „Vienas meninio tyrimo šaltinių yra XX a. pradžioje susiformavęs avangardas – itin daugialypis ir neapibrėžtas judėjimas, apvertęs mūsų supratimą apie meną, menininko funkciją ir priemones įgūdžiams išreikšti.“

Be to, pati meninė praktika yra veiksmi: „Tai itin svarbu meniniam tyrimui, mat prieš šimtą metų įsivertino idėja, kad viską, kas susiję su menu, turi daryti patys menininkai: šalin meno istorikus, kritikus, galerijų kuratorius, kolekcininkus, politikus (ir kt.) – menininkai perėmė vadžias į savo rankas ir netgi draudžia kitiems kištis į tai, ko tie „kiti“ nesupranta.“

Ir galiausiai reikia suprasti, kad meninis tyrimas neimituoja nei mokslo, nei meno: „Remiantis šiuo požiūriu, meninis tyrimas tampa meno kūrinium arba meniniu aktu: užuot imitavęs mokslinį ir netgi konkretų meno kūrinį arba meninį aktą, jis turėtų pats apibrėžti jam

būdingus bruožus, tikslus, pobūdį, vertybes, kalbėjimo būdą (ir kt.). Be to, meninis tyrimas turi pats apibrėžti jame priimtinus metodus ir kategoriškai atmesti visus bandymus kurti jau iš anksto atpažintas ir įvardintas žinias.“

Galiausiai linksma pabaiga apie patafizikos ir meninio tyrimo ryšį turėtų nuteikti optimistiškai, tad imkite ir skaitykite. Ir darykite – nepamirškite patys vykdyti ir iš naujo išrasti meninio tyrimo praktiką, teoriją, metodus ir rezultatus.

Vytautas Michelkevičius, Vilnius, 2022

SKAITYTOJUI

Ši knyga skirta atliekantiems arba planuojantiems meninį tyrimą. Joje aptariami įvairūs tyrėjui kylantys klausimai ir iššūkiai. Didžiuma knygoje keliamų klausimų – praktiniai, kitais siekiama paliesti ir platesnes, ne tik praktines problemas, tačiau visi jie yra tyrėjo kasdienybės dalis. Kadangi sritis gana nauja, savaimė suprantama, kad daugybė žodžių, sąvokų ir temų dar neįsitvirtinusios, dar tik ieško savo formos ir pavadinimo. Skliausteliuose nurodau sąvokas kitomis kalbomis – ne tam, kad pasipuikuočiau jų išmanymu, o kad kuo tiksliau apibūdinačiau diskusijos, prie kurios, ko gero, ir pats prisidedu, kontekstą. Be to, vardydamas dažnai vartoju sąvoką „(ir kt.)“, kad parodyčiau, jog išvardiju ne viską ir į konkretų sąrašą greičiausiai būtų galima įtraukti ir kitų dalykų. Tai – neišvengiama, mat skaitytojai itin linkę rašančiojo teiginius laikyti besąlygiškais, o aš tikrai nežinau visko, ką būtina paminėti.

Dar pridursiu, kad kursyvu pabrėžti žodžiai tekste kartais gali pasirodyti paslaptingi arba naivūs, bet šios knygos tikslas yra paskatinti diskusiją, tad tebūnie.

Meniniams tyrimams ir juos atliekantiems menininkams vadovauju jau dvidešimt metų – muzikos, teatro,

šokio ir vizualiųjų menų srityse. Su kai kuriais kūrėjais užsimezgė ilgi ir tvirti koleginiai ryšiai, trukę net šešerius aštuonerius metus, kiti santykiai buvo trumpesni ir paviršutiniai. Iš visų nepaprastai daug išmokau tiek apie meninę veiklą, tiek apie meninių tyrimų galimybes. Drauge nuolat kito mano samprata apie žinių kūrimą, kritinį požiūrį ir mokslo filosofiją.

Jau rašydamas du ankstesnius veikalus, „Kokybinio tyrimo metodologija“ (*Laadullisen tutkimuksen metodologia*, 1992) ir „Fenomenologinė mokslo kritika“ (*Fenomenologinen tieteen kritiikki*, 1992) įsitikinau, kad nėra vienintelio būdo suvokti tyrimą: būdų yra daugybė, ir visi jie reikalingi. Supaprastintos tyrimų gairės dažnai sukuria įspūdį, kad tyrimas – mechaninis protinis darbas, ir šio įspūdžio kartais gali būti sunku atsikratyti. Vadovų gairės neretai būna schematiškos, o diskusijoje apie tyrimų problemas neatsižvelgiama į jaunų tyrėjų nuomonę. Doktorantūros studijų studentas paaukvoja nuo ketverių iki aštuonerių metų, siekdamas įvairiais būdais pranokti pats save, ir tai dažnai daro kitų gyvenime reikšmingų dalykų sąskaita. Kaip tik dėl to svarbu rimtai atsižvelgti į kiekvieną tyrėjo mintį, idėją ir dvejonę.

Todėl reikia viltis, kad tyrėjai išdrįs kliautis savo atradimais, idėjomis ir meniniu mąstymu ir juos išreikšti net tada, kai vadovas ar vadovė ne visai su jais sutinka. Žinoma, svarbu sugebėti gerai suformuluoti ir argumentuoti savo pasirinkimą, tačiau tai – visuomet įgyvendinama, kai neabejoji rezultatais.

ĮVADAS Į MENINIŲ TYRIMĄ

APIE KĄ EINA KALBA?

Meninis tyrimas – tai menų universitetuose atliekamas akademinis tyrimas¹, kuriuo siekiama to paties kaip ir gamtos, humanitarinių, socialinių ar etnologijos mokslų srityse: pateikti naują informaciją, tobulinti žinias ir įgūdžius ir gilinti suvokimą apie pasaulį ir mus jame. Sąvoka „meninis tyrimas“ aprėpia ir kitų, archajiškų reikšmių, pažyminčių meninės veiklos prigimtį, polinkį eksperimentuoti ir tyrinėti – tai iki šiol svarbu ir akademinuose tyrimuose apskritai. Be to, meniniame akademiname tyrime būtina atsižvelgti į žinių kritiką (epistemologiją), atraminius tyrimo metodų principus (metodologiją), su tyrimu susijusią viešąją diskusiją (kritiką) ir vertybinius principus (aksiologiją ir tyrimo etiką). Tik viską sujungus galima sukurti tvarią akademinų tyrimų praktiką, kuri, reikia viltis, padės kuriant ir pateikiant naujas žinias, tobulinant įgūdžius ir gilinant suvokimą apie pasaulį ir žmogų.

Meninė praktika (*praxis*) – būtina sąlyga meniniam tyrimui. Įvairios praktikos paskatino ir kitas tyrimų

1 Tai aiškiai savo inauguracinėje kalboje įvardijo Teatro akademijos Helsinkio menų universitete profesorius Esa Kirkkopelto.

tradicijas: taip atsitinka, kai kas nors ima kritiškai ir nuosekliai tyrinėti tai, kuo iki tol užsiėmė tik kaip praktine veikla.² Skirtingos praktikos skatina kelti naujus klausimus ir, kaip rodo mokslo istorija, šie pamažu ima persipinti, formuodami naujas mokslo sritis. Meninė praktika savo ruožtu visuomet skatino kelti tam tikrus klausimus, į kuriuos pirmieji atsakė menininkai: naujos idėjos pasireiškė modernizmo, vėliau avangardo, galiausiai postmodernizmo mene; taip kūrėjai pademonstravo kritišką akį ir kultūrinį išprusimą, ir šie kaip reikiant pranoko įprastą meninę praktiką. Kartu pasikeitė meninės praktikos sąvokos suvokimas, mat pastebėta, kad kelti minėtus klausimus – irgi meninės praktikos dalis.

Santykis tarp akademinų tyrimų ir meninės praktikos ilgą laiką buvo stačiai apgailėtinas: meną savo tyrimų objektu paversdavo kitų sričių mokslininkai, tad meninė praktika ir jos paskatintos naujos žinios ir kuriamas santykis su pasauliu tapdavo neatpažįstami patiemis menininkams. Tai buvo būdinga ir menotyrai bei estetikai, ir tik postmodernioje kritikoje imta pažinti meninės praktikos prigimtį. Tobulėjant kokybiniais tyrimams ir kritiškai analizuojant etnografinių tyrimų metodus tapo aišku, kad įgūdžiai, ir dažnai – *individualūs įgūdžiai* – ne bendros taisyklės arba dėsningumas – yra neatsiejami nuo žmogiškojo pažinimo. Taip *individualios žinios* ir *įgūdžiai* buvo įvardyti kaip esminiai, siekiant suprasti meninę praktiką.

Kitoms akademinų tyrimų tradicijoms ne mažiau svarbu suvokti, kokią įtaką tyrimui daro individualios žinios

2 Užtenka pasidomėti mokslo istorija, kad suprastume, kaip atsirado chemija, kaip nuo matavimų perėjome prie matematikos, kaip industrializacija pakeitė požiūrį į mokslinius tyrimus (ir kt.).

ir įgūdžiai. Gamtos moksluose, kai kalbama apie naujos informacijos aptikimą, dažnai pabrėžiami atsitiktinumai ir klaidos³, nors dažniausiai nauja atrandama kaip tik dėl tiriančiojo įgūdžių ir individualių veiksmų (laboratorijoje, natūralioje aplinkoje, per bandymus). Objektyvumo siekis neturėtų menkinti tyrėjo įgūdžių svarbos: tyrimas negali apsieiti be individo, kuris gebėtų suvokti, pastebėti ir atpažinti, remdamasis ankstesne praktika. Atsitiktinumuose individualios žinios ir įgūdžiai atlieka esminį vaidmenį.

Diskusijoje apie meninius tyrimus ne kartą aptarta individo įgūdžių svarba aptinkant ir pateikiant naujas žinias, taip pat žinių kūrimas viešosios diskusijos apie tiriamą dalyką kontekste. Kiekvienai kultūrai būdingas savitas reikšmių tinklas, kuris, pasitelkus kalbą ir vaizdinius, gali padėti perteikti individo žinias plačiajai auditorijai ir paskatinti diskusiją bei kolektyvinius svarstymus, ką žinios reiškia tam individui, ir ką – kitiems. Meninė praktika nepaprastai sociali: jos radimąsi skatina išsilavinimas, jos egzistavimas susaisytytas su meno institucijomis, ja siekiama kontakto su kitais ir ji prašyte prašosi būti rodoma, eksponuojama. Meno praktikas niekada nebus visiškai izoliuotas, net jeigu ryšys su kitais atsirastų per nesusipratimą. Kaip kad verčiame tekstus iš vienu kalbų į kitas, taip ir individualių veiksmų rezultatai gali būti interpretuojami pagal kitų žmonių patirtis; tokiu būdu galima įvertinti jų reikšmę bendriems siekiams.

3 Žymus pavyzdys – penicilinas, išrastas per klaidą, kuri vėliau pasirodė naudinga. Žinoma, klaida virto moksliniu atradimu tik dėl atradėjo įgūdžių; supratusi klaidą, jo valytoja, ko gero, nebūtų priėjusi tų pačių išvadų.

Šioje knygoje aptariami su meniniu tyrimu susiję klausimai, pradedant nuo ypatingos tyrimo prigimties. Meninis tyrimas jau spėjo išsišakoti į įvairias pakraipas ir mokyklas, nuo atsiradimo prabėgus vos dvidešimčiai metų. Vieni srities tyrėjai kategoriškai laikosi vienu pažiūrų, kiti joms priešinasi, tačiau tai ir yra tyrimo esmė: jeigu norime atrasti idealų kelią, mums būtini skirtingi požiūriai.⁴

Meninis tyrimas nuolat perbraižo praktika paremtų (*practice-based*) ir praktikos vedamų (*practice-led*) tyrimų metodų ribas; ypač dizaino, medijų ir muzikos srityse praktiniai, techniniai įgūdžiai ne tik nuolat konkuruoja su meniniais tikslais, bet ir dažnai yra nuo jų neatsiejami. Kai kuriose disciplinose menais grįstas (*arts-based*) tyrimas apibrėžiamas atsižvelgiant į meninę praktiką; šiuo atveju tyrimą atlieka ne menininkas, o kitos srities profesionalas, susipažinęs su meninėmis praktikomis ir besidomintis jų pritaikymu kitur, pavyzdžiui, ugdymui, visuomenės gerovės vystymui arba organizacijų tyrimui.

Šiuo aspektu meninis tyrimas išsiskiria kaip ypatinga tradicija, kurioje individo žinios ir įgūdžiai yra raktas į patikimą, vertingą ir suprantamą tyrimą. *Galimybė įvertinti tiriančiojo įgūdžius – būtina: kad praktika taptų tyrimo pagrindu ir vieta, ji privalo būti profesinė ir išskirtinė*. Tai reiškia, kad vidutinio lygio meninė praktika, paremta pusėtinomis žiniomis ir įgūdžiais, negali tapti meninio tyrimo pagrindu.

4 Knygos, neblogai iliustruojančios visas dar neseniai vyravusias kryptis: *Taiteellinen tutkimus* („Meninis tyrimas“), sud. Hannula & Kiljunen; *Art and artistic research* (Menas ir meniniai tyrimai), sud. Caduff, Siegenthaler, Wälch; *Artistic research*, sud. Balkema & Schlager; *Otsikko uusiksi* („Pavadinti iš naujo“), Hannula, Suoranta, Vadén.

Meninio tyrimo tikslas – ne tik formuoti žinias ir tobulinti įgūdžius, bet ir atpažinti meninės praktikos metodus, kuriuos būtų galima pritaikyti kitoms tyrimų praktikoms. Etnologų metodai sėkmingai taikomi kone visose tyrimų srityse, tokiu būdu sukuriant visiškai naujas mokslo šakas; matematinės statistikos metodai ir interpretacijos pasitelkiamos visuose kiekybiniuose tyrimuose; psichologijos metodai taikomi dažnoje mokslo srityje; ekonominiai modeliai praktiškai pritaikyti ne vien racionalioms ir su rinkos verte susijusioms problemoms spręsti. Taigi lygiai taip pat žinios apie individo veikimo principus, įgytos tiriant meninę praktiką, gali praplėsti kitų sričių tyrėjų akiračius.⁵

TYRIMAS NEBĖRA TOKS, KAIP ANKSČIAU

Per pastaruosius šimtą metų tyrimo samprata smarkiai pasikeitė. XX a. pradžioje liautasi besąlygiškai kliautis faktais ir suvokimas apie mokslo prigimtį darėsi vis reliatyvesnis. Šiuo laikotarpiu daugybė mokslininkų įrodė, kad žinios, įgūdžiai ir jų vertinimas neatsiejami nuo konkretaus laikotarpio ir tiriančiojo. Kartu pastebėta, kad kitos žmogaus veiklos sritys ne mažiau reikšmingos nei pats mokslinis tyrimas ir padeda įgyti svarbių žinių, anksčiau ignoruotų, mat jų įgijimo metodus buvo sudėtinga vertinti pagal tikrumo ir patikimumo kriterijus.

Meno praktiko santykis su pasauliu, jį supančia realybe ir medžiaga primena eksperimentus atliekančių gamtos mokslininkų: tik pirmieji visuomet buvo linkę pabrėžti subjektyvumą, o pastarieji – objektyvumą.

5 Michel de Certeau, *L'invention du quotidien*, 1980.

Pastebėta, kad daugelį objektyvumo kriterijų sunku paaiškinti, ir nors didžiama mokslininkų vieningai sutarė, kas yra objektyvus vertinimas, kiekybinis arba laboratorinis įvertinimas bei kitos plačiai vartotos sąvokos, šis susitarimas pagrįstas vien įpročiu. Septintajame dešimtmetyje kilo didžioji reliatyvizmo banga, pakeliui nusinešusi galybę į kanoną įėjusių praktikų ir įsitikinimų. Kartu imta atsižvelgti į daugelį naujų kokybės kriterijų, padedančių geriau tenkinti žmogaus poreikius ir atsakyti į kylančius klausimus bei turėjusių didžiulę reikšmę humanitarinių ir socialinių mokslų raidai.

Nors mados kinta, tam tikri esminiai tyrimo bruožai nesikeičia. Tyrimo tikslas vis dar yra gausinti žinias ir gilinti suvokimą, taip prisidedant prie žmogaus egzistavimo aiškinimo. Vis dar svarbu *užduoti aiškius klausimus ir klausti įvairiais būdais*, ir į tuos klausimus atsakyti taip, kad kiti suprastų, *kaip žinios buvo įgytos*. Svarbu naudoti aiškius metodus ir juos parodyti. Be to, viena suvokimo sąlygų – susieti savo tyrimą su diskusijomis kitose srityse. Šie dalykai nepakito. Kita vertus, pakito tolerancija žinojimo atžvilgiu: būdų pažinti ir suprasti yra įvairių, ir kiekvienas jų turi savo vietą pasaulyje. Žinojimo demokratiškumas – taip pat naujas bruožas: joks dalykas negali būti toks išskirtinis arba neįkandamas, kad jo nebūtų galima suprantamai paaiškinti plačiajai auditorijai. Demokratiškumo esmė ta, kad žmonės, kurių gyvenimui tyrimai turi tiesioginės įtakos, laiku sužinotų apie tų tyrimų reikšmę ir įtaką. Be to, įvairių žmonių – skirtingų kultūrinių tradicijų, mažumų atstovų – pažinimo būdai ir interesų laukai turi tapti kuo plačiau žinomi, antraip rizikuojame suklysti įsivaizduodami, kad „žinios ir tiesa – visiems vienodos“.

MOKSLAS IR TYRIMAS – DU SKIRTINGI DALYKAI

Reliatyvizmo banga turi savo istoriją. Prieš pat Antrąjį pasaulinį karą vyko arši diskusija, vėliau tapusi viena karo aukų. Diskusiją įžiebė Henri Bergsonas⁶ (ypač dėl intuicijos vaidmens atpažįstant žinių tikslumą) ir Wilhelmas Dilthey'us⁷ (dėl istorinio konteksto taikymo žinioms); Edmundas Husserlis ir Maxas Scheleris vėliau pakreipė ją konkretesne linkme. Suomijoje XX a. pradžioje figūravo Hermannas Friedmannas: jis norėjo suvienyti visas su pojūčiais susijusias sritis į vieną mokslo šaką, kuri jas tirtų taip tiksliai kaip optika – regą. Nuodugniausiai Friedmannas ištyrė lytėjimą ir sukūrė haptikos pagrindus; taip kasdienis aktyvus lytėjimas paskatino žinias, galiausiai virtusias ne mažiau universaliomis nei šviesą ir regą tyrinėjantis optikos mokslas.

Septintajame dešimtmetyje reliatyvizmo diskusija grįžo prie Husserlio idėjų.⁸ Pavyzdžiui, mokslo istorijos

6 Henri Bergson, *Essais sur les données immédiates de la conscience*, 1889; knygoje apibūdinami tiesioginiai reiškiniai, kuriuos sąmonė priima tokius, kokie jie yra.

7 Wilhelmas Dilthey'us sukūrė savo metodologiją istoriniams ir su žmogaus gyvenimu susijusiems kultūriniais reiškiniais tirti, kurią pristatė veikaluose *Einleitung in die Geisteswissenschaften* (1863) ir *Der Aufbau der geschichtlichen Welt* (1910). Jis dar labiau išplėtojo hermeneutinį metodą kaip kritinį įrankį humanitariniuose ir socialiniuose moksluose.

8 Edmund Husserl, *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie: Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie*, 1936.

tyrinėjimai (ypač Anneliesės Maier⁹ ir Thomo Kuhno) buvo nauja sritis, atskleidusi naują žinojimą ir senos hierarchijos griūtį. Maier tyrimai parodė, kad mokslo istorijai negalioja jokia „logika“. Kuhnas, savo ruožtu, mėgino surasti¹⁰ kokį nors modelį. Kuhno konstrukcijos ir atradimai apskritai buvo informatyvūs, mat parodė, kad rasti naujoms žinioms visada buvo nelengva. Pasak Kuhno, tai, kas „moksliška“, visuomet pasireiškia kaip įvairialypis galios, privatumo ir viešumo reprezentacijų rinkinys ir jį vargiai galima charakterizuoti tais bruožais, kuriuos mokslo bendruomenė visada pasitelkia, gindama joje vyraujančias praktikas (pagrįstumas, patikimumas, savo klaidų taisymas, objektyvumas ir t. t.). Tiesą sakant, Kuhno pavyzdžiai parodė, kad „mokslinė praktika“ – itin jautri bet kokiai pašalinei („nemokslinei“) įtakai.

Taip prasidėjusi diskusija išliko svarbi ir šiandien. Reliatyvizmo banga išskėlė realius klausimus, į kuriuos vis dar nėra visiškai atsakyta. Paulas Feyerabendas juos nagrinėjo klasika tapusiame veikale „Prieš metodą“ (*Against Method*, 1975), tačiau jis nuosekliai kritikuotas neva perlenkęs lazda. Vis dėlto Feyerabendas kėlė tuos pačius klausimus kaip Husserlis ir Maier ir, lygiai kaip ir pastarieji, priėjo išvada, kad atsakymų dar nepakanka.

9 Maier ypač daug tyrinėjo mokslo suvokimą viduramžiais bei tai, kaip XVII a. pabaigoje suvokimas apie pasaulį (ir žmogų) ėmė darytis mechaniškas. Jos tyrimuose galima aptikti taiklių pastebėjimų apie Apšvietos bandymus supaprastinti pažinimo problemą.

10 Iš: *The Structure of Scientific Revolutions*, 1962 (lietuvių kalba: „Mokslo revoliucijų struktūra“, 2003. Iš anglų k. vertė Ramutė Rybelienė, Vilnius, Pradai).

MENINIS TYRIMAS – NEATSIEJAMAS NUO KULTŪROS

Feyerabendas pastebi, kad mokslas – Vakarų fenomenas, tai yra už Vakarų kultūros ribų nėra nusistovėjusios žinių rinkimo ir sisteminimo tvarkos. Vargu ar šiandien kas nors dar drįstų sakyti – net ir kalbėdami apie sistemines žinias, – kad kitur nei Vakaruose niekas nieko nežino – kolonializmo kritika pernelyg pažengusi, kad švaistytumės tokiais teiginiais. Vakaruose suvokiame, kad sistemines žinias apie pasaulį ir žmogų pateikiame vienaip, Indijoje ir musulmoniškose valstybėse, kur daug seniau eksperimentuojama ir teoretizuojama gamtos mokslų srityje, rezultatai pateikiami kitaip. Vakarų mokslo tradicijoje naudojama daugiasluoksnė simbolių ir kodavimo sistema, nepalyginama su kitomis sistemomis, tačiau tai nereiškia, kad jos būtų mažiau svarbios.

Feyerabendas ne viename tekstų pabrėžia¹¹, kad susiklosčiusi mokslo tradicija pati savaime nėra autoritetas žinių ar žinojimo atžvilgiu. Remdamasis pavyzdžiais jis aiškino, kad kiti žmogui įprasti būdai palaikyti santykį su pasauliu suteikia reikšmingų žinių įvairių sričių praktikoje. Šie būdai nėra menkesni už mokslinį, jie – *kitokie*, ir neretai pasiekiami tyrimo metodais, jeigu tik tuos metodus sukuriame.

Feyerabendui svarbiausios – meninė praktika ir religinė veikla, kuriomis siekiama apibūdinti transcendenciją. Šiuose būduose galime išvelgti gilų

11 Paul Feyerabend, *Philosophical Papers: Problems of empiricism*, 1985; *Philosophical Papers: Realism, rationalism and scientific method*, 1985; *Three Dialogues of Knowledge*, 1991.

intersubjektyvų ryšį, padedantį suprasti klausimą, metodus ir sprendimą. Intersubjektyvumo rūšys irgi varijuoja: religiniam santykiui su pasauliu svarbios nežemiškos (arba požemiškos) patirtys, sudėtingai apibrėžiamos sąvokomis, tačiau vis tiek bendros ir suprantamos daugybei žmonių ir netgi šimtmečiais perduodamos iš kartos į kartą.

MENINĖ PRAKTIKA KAIP TYRIMO METODAS

Iš minėtų dviejų būdų meninė praktika yra prieinamesnė, nes pasitelkiame jusles, patirtis ir kūniškumą – mums visiems bendrą, itin intersubjektyvų *pasaulį*, kuriame visi patiriame tuos pačius dalykus ir kur visada galime stabtelėti patikrinti, ar tikrai patyrėme tą patį kaip ir kiti. Tokiais atvejais tyrimo priemonės ir rezultatai yra *jusliniai* (matomi, girdimi, lytimi ir t. t.) ir todėl *aiškesni* nei sąvokos ir argumentai, būdingi mokslinei tradicijai, skambantys abstrakčiai ir reikalaujantys puikiai išlavintų iškodavimo įgūdžių, arba religinės patirtys, kurias verbalizavus nutolstama nuo bendrų patirties ištakų.

Žmogus pažįsta pasaulį per jusles: pasitelkę jusles juo mėgaujamės, dėl jo kenčiame, atskiriame tam tikrus jo bruožus, atsirenkame, ko mums reikia. Kultūra yra paremta juslių aktyvavimu, o šis skirtingu metu ir skirtingose kultūrose vyksta savaip. Tačiau mes niekada nesiliaujame stiprinę tam tikrų ypatybių (vizualiaisiais menais, muzika, teatru, šokiu), nes žinome, kad jos kur kas geriau paaiškina pasaulį nei vaizduotė ir abstrakcijos: pasaulis iškart *pasipriešina* juslėms, jeigu peržengiame jo ribas. Taip įgytai patirčiai priskiriame reikšmes,

Tyrime kiekvieną tokį keitimo būdą galime laikyti metodu ir patikrinti, kaip ilgai šis metodas tarnaus, jeigu jį pritaikysime ne tik teatre, šokyje ir muzikoje. Savaiame suprantama, kad kitose srityse jis atneš kitokių rezultatų, ir bent kai kurie jų praplės tos kitos srities vaizduotę, gebėjimą atpažinti nesama ir bendrą žmonių žinojimą.

AR ILGAI MENINIS TYRIMAS GALI BŪTI MENINIU AKTU?

Vienas meninio tyrimo šaltinių yra XX a. pradžioje susiformavęs avangardas – itin daugialypis ir neapibrėžtas judėjimas, apvertęs mūsų supratimą apie meną, menininko funkciją ir priemones įgūdžiams išreikšti. Bendros žinios apie tą metą vis dar turi spragų, mat ilgą laiką buvo įprasta į viena sudėti itin skirtingus veiksmus, idėjas, praktikas ir pasekmes. Tik antrajame XXI a. dešimtmetyje duomenų pagaliau surinkta tiek, kad būtų galima geriau suprasti, kokių reiškinių tuo metu atsirado ir kaip. Tai itin svarbu meniniam tyrimui, mat prieš šimtą metų įsitvirtino idėja, kad viską, kas susiję su menu, turi daryti patys menininkai: šalin meno istorikus, kritikus, galerijų kuratorius, kolekcininkus, politikus (ir kt.) – menininkai perėmė vadžias į savo rankas ir netgi draudžia kitiems kištis į tai, ko tie „kiti“ nesupranta.

Remiantis šiuo požiūriu, meninis tyrimas tampa meno kūrinium arba meniniu aktu: užuot imitavęs mokslinį ir netgi konkretų meno kūrinį arba meninį aktą, jis turėtų pats apibrėžti jam būdingus bruožus, tikslus, pobūdį, vertybes, kalbėjimo būdą (ir kt.). Be to, meninis

tyrimas turi pats apibrėžti jame priimtinius metodus ir kategoriškai atmesti visus bandymus kurti jau iš anksto atpažintas ir įvardytas žinias. Pavyzdį galima imti iš Alfredo Jarry mąstymo, jo aprašyto dviejuose romanuose: viename iš jų pasakojama apie Supervyrą, kurio žinios slypi lytinėje potencijoje; partneris ar partnerė sueities metu gavę jo sėklos tampa genijais. Kitas romanas pasakoja apie Didį Mokslo Vyrą, daktarą Fostrolį, sugalvojusį patafiziką – mokslą, pranokstantį ir pakeičiantį visus kitus.

Jarry tiesiog sudrebino pasaulį, ir entuziazmas neslūgsta iki šių dienų. Anaipol: patafizikos departamentai visame pasaulyje toliau plėtoja Jarry beprotišką ir absurdišką, „let’s go bananas!“ mentalitetą, ypač kaip priešpriešą akademiniams „meno tyrimams“, t. y. bendrą meno istoriją, meno pedagogiką ir šiandienos vizualiąją kultūrą ir medijas tiriančias institucijas. Pagrindinė idėja ta, kad tik tie patys dalykai gali tirti vieni kitus, kitaip prarandamas tyrimo objektas. Kadangi tirti „tą patį tuo pačiu“ skamba kaip kažkas, ką pasakytų Paracelsas, vienas iš patafizikos tikslų yra atgaivinti alchemiją – vis dėlto ne tam, kad iš netauriųjų metalų išgautume auksą, o tam, kad sukurtume meną iš beverčių šiukšlių, išspjaunamų meno pasaulio.

Į patafizikos ir į ją panašias idėjas (Lenkijos ir Maskvos futuristų, Italijos dadaistų ir kt.) reikėtų atsižvelgti „rimtai“, mat vienas jų tikslų – išryškinti meninės praktikos ypatumus ir sukurti, parodyti kažką kita nei įprasti tyrimai – tai, kas gali rasti tik iš meno: chaotišką daugialypumą, galintį sukurti ką tik nori. Kaip Chaosas (*Kháos*) graikų mitologijoje, iš kurio atsirado Erotas (*Eros*), pasėjęs visa, kas egzistuoja, taip ir menas turėtų

apimti viską, iš ko menininkas-erotas ištraukia tai, ko dar nėra, ir parodo kitiems. Vienas būdų tai padaryti – atlikti patafizinį tyrimą, kuriame nėra apribojimų arba tikslų, vien nevaržoma meninė praktika – net ir tuomet, kai ji yra meninis tyrimas. Žinome, kad chemijos tyrinėjimai kuria chemiją, pedagoginiai – pedagogiką, bet tik meninis tyrimas gali sukurti Bet Ką. Kaip tik to mums ir reikia, mat chemijos ir pedagogikos jau ir taip netrūksta.

René Daumalis išplėtojo patafizikos idėją, savo tyrimą apie alternatyvią realybę parašęs kelionių knygos „Kalno analogas“ (*Le Mont Analogue*) forma; tai alternatyvus pasaulis, kurį galima atrasti optikos taisyklės interpretuojant patafiziškai. Daumalis svarstė galimybę pakeisti racionalumo reikalavimus taip, kad jie veikiau teiktų galimybių, o ne ribotų, pavyzdžiui, leistų paraleliai egzistuoti įvairiai logikai (kas jau nenauja) arba bandymų pavidalų pripratintų žmonės galvoti „ne savo naudai“ (ko siekia ir daugelis meditacijos tradicijų).

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui *camp* judėjimas įsitvirtino kaip tam tikra popkultūros avangardo forma. *Camp* iš naujo suformulavo reikšmę: reiškiniai vienu metu buvo ir rimti, ir absurdiški, kartais tyčia, kartais atsitiktinai. Meninėje praktikoje tai reiškia naujas rimtų, manieringų bruožų reprezentacijas: tai dažnai įvyksta savaime, kai kas nors tampa juokingu ir absurdišku vien tam, kad atskleistų savo rimtumą. Meninė praktika primena patafiziką savo raiškos tradicija: tiek vienas, tiek kitas pristato reiškinius priemonėmis (žodžiais, sąvokomis, ceremonijomis ir kt.), kurių neplanavo.

Moksliniame tyrime „patafizinės“ situacijos dažniausiai įvyksta netyčia, kai kokia nors teorinė struktūra staiga tampa nepatikima, bet kiti, negaudami žinių, kurios pakeistų jų požiūrį, laikosi jos iki pat galo. Pavyzdžiui, to dar visai neseniai pasitaikydavo diskusijose apie medicininę priežiūrą ir priemones, biologijos mokslų teorijose apie gyvūnų elgesį ir kituose, dažnai politiškai jautriuose kontekstuose (su rasės, psichinės sveikatos ir seksualinio gyvenimo klausimais susijusiose teorijose ir kt.), jau nekalbant apie mokslo maišymą su religija, JAV mokyklose pateikiamą kaip „faktai“: gryna patafizika!

Nauji tyrimų metodai ir priemonės atneša ir neplanuotų juokingų rezultatų, kuriuos paprastai stengiamasi kuo greičiau užmiršti, nors nederėtų: jie padėtų geriau suprasti, ką patys darome. Suomijoje aštuntajame dešimtmetyje buvo atliktas tyrimas – „dirbtinis intelektas“ analizavo vienos suomių poetės kūrybą: eilės buvo „suvedamos į kompiuterį“ ir tokiu būdu (?) gauti rezultatai (?) interpretuojami kaip naujos žinios; iš viso to galiausiai gimė daktaro disertacija. Tik po daugelio metų tyrime dalyvavę techniniai asistentai prasitarė, kad poetės eiles iš pradžių teko supaprastinti, mat ji rašė laisvai, sakinių ilgumas ir forma varijavo, todėl „kompiuteris“ jų nesuprato. Tyrimui tai nesutrukdė. Vis vien buvo pasiekta rezultatų! Argi ne patafizika?

Panašių pavyzdžių netrūko visoje kompiuterių egzistavimo istorijoje, taip pat medicinoje psichodeliniais psichofarmacijos laikais, ir ypač radiacijos lauko pradžioje, kai į tyrimus buvo žiūrima pro pirštus ir niekas netausojo žmonių gyvybių. Menas turi mažai bendro su šiais patafiziniais projektais, tačiau jie rodo, kad tyrimų avangardo periodas visuomet buvo pašėlęs ir

nevaržomas. Vėliau bandyta gintis, kad „žmonės norėjo tik gero“ arba darė tai, kas atrodė geriausia remiantis to meto suvokimu.

Meninis tyrimas niekuomet nepasiekė tokių įspūdingų rezultatų, tačiau jo kritika niekad nestokojo tulžies tiek patafizinių ištakų, tiek vėlesniais etapais. Tai puikiai iliustruoja meno pozicijas kultūroje: vos koks nors niekam nekenksmingas dalykas ima keisti reikšmes, jį tuoj pat norima panaikinti, o naujam gyvybei pavojingam politiniam ginklui visuomet teikiamas prioritetas.

Jau žengiant pirmuosius meninio tyrimo žingsnius buvo keliamas klausimas: ar koks nors meno kūrinys arba meninis aktas gali būti meninis tyrimas kontekste, kuriame jis suvokiamas kaip akademinis tyrimas? Labai rimtas klausimas, susijęs tuo, kaip apskritai suvokiame tyrimą. Kita vertus, tai ir ne toks rimtas klausimas, apibūdinantis mūsų santykį su menu: nors šis ir atlieka svarbų vaidmenį mūsų gyvenime, džiugina, šokiruoja ir ramina, jo pozicija visuomet bus kitokia nei kitų veiklų. Menas visuomet susijęs su individualumu (*singularity*), todėl niekad negalime būti visiškai tikri, ar jis reikalingas net tam, kuris jį kuria. Galbūt jis tėra savotiška klaida, didelio masto pokštas arba neapdairus poelgis. Individo įgūdžiai niekad nebus iš anksto nuspėjami, neabejotini ir nekintantys, taigi ir jo kūrybos rezultatai gali būti...

Literatūra

a

Adams, Laurie, *Art and psychoanalysis*. New York: Icon 1993
Al-Ghazali, *Alchemy of Happiness*. London: Azafram Books 2016

Alberti, Leon Battista, *Maalaustaiteesta* (1436). Į suomių k. išvertė: Marja Itkonen-Kaila. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide 1998

Angulo, Jaime de, *The Lariat and other writings*. Berkeley: Counterpoint 2009

Anttila, Pirkko, *Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta*. Hamina: Akatiimi 2005

Aristoteles, *Nikomakhoksen etiikka*. Į suomių k. išvertė: Simo Knuutila. Helsinki: Gaudeamus 2005

Art and artistic research. Eds. Caduff, Siegenthaler, Wälch. Zürich: University of Arts 2010

Artaud, Antonin, *Artaud anthology*. Ed. Jack Hirschman. SF: City Lights 1965

Artaud, Antonin, *Selected writings*. Ed. Susan Sontag, transl. Helen Weaver. LA: University of California Press 1976

Artistic research. Eds. Balkema & Schlager. Amsterdam/ NY: Edition Rodopi 2004

Artistic research. Texte zur Kunst. Juni 2011, Heft 82.

b

Bacon, Francis, *Instauratio Magna: Advancement of learning* (1605). Oxford: Oxford University Press 2000

- Bahtin, Mihail, *François Rabelais: Keskiajan ja renessanssin nauru*. Į suomių k. išvertė: Paula Nieminen ir Tapani Laine. Helsinki: Taifuuni 1995
- Barba, Eugenio, *Land of Ashes and Diamonds: My Apprenticeship in Poland – Followed by 26 Letters from Jerzy Grotowski to Eugenio Barba*. Swannanoa: Black Mountain Press 1999
- Baudelaire, Charles, *Modernin elämän maalari ja muita kirjoituksia*. Į suomių k. išvertė: Antti Nylén. Helsinki: Desura 2001
- Beauvoir, Simone de, *Toinen sukupuoli*. Į suomių k. išvertė: Annikki Suni. Helsinki: Tammi 1999
- Bergson, Henri, *Essais sur le donnée immédiates de la conscience* (1889). Oeuvres Pleiade. Paris: PUF 1957
- Blavatsky, H.P., *Salainen oppi: Tieteen, uskonnon ja filosofian yhdistelmä. Ensimmäinen osa, Maailman synty* (1888). Į suomių k. išvertė: Väinö Valvanne ja Pekka Ervast. Joensuu: Teosofinen kirjakauppa 1910–13
- Brecht, Berthold, *Kirjoituksia teatterista*. Į suomių k. išvertė: Anja Kolehmainen, Rauni Paalanen ja Outi Valle. Helsinki: VAPK-kustannus 1991
- Brentano, Franz, *Psychologie vom empirischen Standpunkt* (1874). Hamburg: Meiner 2013
- Bulgakov, Mihail, *Kohtalokkaat munat: satiireja ja muistelmia*. (Kohtalokkaat munat, Diaboliadi, Koiran sydän, Nuoren lääkärin muistelmia). Į suomių k. išvertė: Esa Adrian. Helsinki: WSOY 1975
- Butler, Judith, *Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous*. (Gender trouble: Feminism, and the subversion of identity, 1990) Į suomių k. išvertė: Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus 2006

c

- Cage, John, *Silence. Lectures and Writings*. London: Marion Boyars 2009
- Camp: Queer Aesthetics and the Performing Subject. A Reader*. Ed. Fabio Cleto. Edinburgh: Edinburgh University Press 1999
- Cennini, *Kirja maalaustaiteesta*. (Il Libro dell'Arte, o Trattato della Pittura, 1408). Į suomių k. išvertė: Sinikka Kallio. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide 1995
- Certeau, Michel de, *Arkipäivän kekseliäisyys*. (L'invention de quotidien 1990). Į suomių k. išvertė: Tapio Kilpeläinen. Tampere: n&n 2013
- Cunningham, Merce, *Dancing in space and time*. Ed. Richard Kostelanetz. New York: DaCapo Press 1998

d

- Danto, Arthur, *Taiteen nykyhetki*. (Encounters & Reflections: Art in the Historical Present.) Į suomių k. išvertė: Leevi Lehto. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide 1991
- Daumal, René, *A night of serious drinking*. Transl. Covart & Lovatt. NY, London: Tusk Ivory 2003
- Daumal, René, *Mont Analogue*. Į suomių k. išvertė: Aki Räsänen. Helsinki: Basam Book 2014
- Daumal, René, *You've always been wrong*. Transl. Thomas Vosteen. Lincoln: University of Nebraska Press 1995
- Davis, Whitney, *Replications*. Penn State University Press 1996
- Detienne, Marcel & Jean-Pierre Vernant, *Les ruses de l'intelligence. La mètis de Grecs*. Paris: Flammarion 2009
- Dickie, George, *Estetiikka: Tutkimusalue, käsitteitä ja ongelmia*. (Aesthetics: An introduction, 1971.) Į suomių k. išvertė: Heikki Kannisto. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 1981

- Dilthey, Wilhelm, *Der Aufbau der geschichtlichen Welt* (1910). Gesammelte Schriften Band VII. Leipzig: Teubner 1958
- Dilthey, Wilhelm, *Einleitung in die Geisteswissenschaften* (1863). Darmstadt: WBG 2001
- Duncan, Robert, *A Poet's Mind: Collected Interviews with Robert Duncan, 1960–1985*. Berkeley: North Atlantic Books 2012
- Duncan, Robert, *The H.D. Book*. Berkeley: UCP 2011

e

- Eliade, Mircea, *Ikuisen paluun myytti: Kosmos ja historia*. (Le mythe de l'éternel retour: Archetypeset répétition, 1949.) I suomi k. išverté: Teuvo Laitila. Helsinki: Loki-kirjat 1993
- Eliade, Mircea, *Pyhä ja profaani*. (1957.) I suomi k. išverté: Teuvo Laitila. Helsinki: Loki-kirjat 2003

f

- Feyerabend, Paul, *Against method: Outline of an anarchistic theory of knowledge*. London: NLB 1975
- Feyerabend, Paul, *Philosophical papers: Problems of empiricism*. Berkeley: CUP 1985
- Feyerabend, Paul, *Three dialogues on knowledge*. London: Blackwell 1991
- Feyerabend, Paul, *Conquest of abundance. A tale of abstraction versus the richness of being*. Chicago: University of Chicago Press 1999
- Foucault, Michel, *Tiedon arkeologia*. (L'archéologie du savoir, 1969.) I suomi k. išverté: Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino 2005
- Foucault, Michel, *Klinikan synty*. (Naissance de clinique,

1963). Į suomių k. išvertė: Simo Määttä. Tampere:
n&n 2013

Foucault, Michel, *Sanat ja asiat: Ihmistieteiden arkeologia*.
(Les mots et les choses: Une archéologie des sciences
humaines, 1966.) Į suomių k. išvertė: Mika Määttänen.
Helsinki: Gaudeamus 2010

Foucault, Michel, *Seksuaalisuuden historia* (Histoire de
la sexualité, 1976–1984). Į suomių k. išvertė: Kaisa
Sivenius 1998

Friedan, Betty, *Naisellisuuden harhat*. (The feminine
mystique, 1963.) Į suomių k. išvertė: Ritva Turunen &
Jertta Roos. Helsinki: Kirjayhtymä 1967

Friedmann, Hermann, *Die Konvergenz der Organismen*.
Eine empirisch begründete Theorie als Ersatz für die
Abstammungslehre. Berlin: Paetel 1904

g

Gombrowicz, Witold, *Diary Volumes 1–3*. Transl. Lillian
Vallee. Noyes St Evanston: Northwestern University
Press 1988

Grotowski, Jerzy, *Towards a Poor Theatre* (1968). London:
Methuen 1975

Guattari, Felix, *Kaaosmoosi*. (Chaosmose, 1992.) Į suomių
k. išvertė: Mariaana Fieandt-Jäntti ja Heikki Jäntti.
Helsinki: Tutkijaliitto 2010

h

Handbook of qualitative research. Eds. Denzin & Lincoln.
SAGE 2013

Hannula, Mika, Juha Suoranta & Tere Vadén, *Otsikko uus-
iksi. Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat*. Tampere:
n&n 2003

- Hartmann, Nicolai, *Das Problem des geistigen Seins: Untersuchungen zur Grundlegung der Geschichtsphilosophie und der Geisteswissenschaften* (1933). Berlin: De Gruyter 2012
- Henry, Michel, *Philosophie et phénoménologie du corps* (1949). Paris: PUF 1965
- Herd, Gilbert, *Secrecy and cultural reality*. Ann Arbor: University of Michigan Press 2001
- Hollo, Juho, *Kasvatuksen maailma*, Porvoo: WSOY 1927
- Hollo, Juho, *Sielun vaellus* (toimittanut Irina Hollo) Juva: WSOY 1985
- Husserl, Edmund, *Eurooppalaisten tieteidien kriisi ja transsendentaalinen fenomenologia*. Į suomių k. išvertė: Markku Lehtinen. Helsinki: Gaudeamus 2012
- Husserl, Edmund, *deen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie*, Buch 1. (1913) Hamburg: Meiner 2009

j

- Jackson Bate, Walter, *Negative Capability. The intuitive approach in Keats*. Cambridge: Harvard UP 1935
- Jarry, Alfred, *Exploits and Opinions of Dr. Faustroll, Pataphysician*. (1898) Transl. Roger Shattuck. London: Exact Change 1996
- Jarry, Alfred, *The Supermale* (1901). Trans. Barbara Wright. London: Exact Change 1999
- Jung, Carl, *Symbolit: Piilotajunnan kieli*. (Man and his symbols, 1964.) Į suomių k. išvertė: Mirja Rutanen. Helsinki: Otava 1991

k

- Kandinski, Wassili, *Kandinsky, Complete Writings on Art*. Transl. Kenneth Lindsay. Boston: Da Capo Press 1994

- Keats, John, *Letters of John Keats*, ed. by M. B. Forman.
London: Reeves & Turner 1895
- Kirkkopelto, Esa, Artistic Research as Institutional Practice.
From Arts College to University, Yearbook on Artistic
Research 2015 / Från konstnärlig högskola till uni-
versitet, Årsbok 2015, Swedish Research Council /
Vetenskapsrådet, 41–53
- Klee, Paul, *Das bildnerische Denken* (1956). Basel: Schwabe 1971
- Klee, Paul, *Tagebücher*. Köln: DuMont 1957
- Klee, Paul, *Unendliche Naturgeschichte* (1964) Basel:
Schwabe 1971
- Kuhn, Thomas, *Tieteellisten vallakumousten rakenne*.
‡ suomi k. išvertè: Kimmo Pietiläinen. Helsinki 1994

l

- Lacan, Jacques, *Écrits: The First Complete Edition in
English*. Transl. by Bruce Fink. New York: W.W. Norton
& Co. 2006
- Lehtovaara, Maija, *Subjektivinen maailmankuva kasvatustie-
teellisen tutkimuksen kohteena*. Acta U Tamperensis 1992
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, *Essais de Théodicée* (1710)
Paris: Flammarion 1999
- Leroi-Gourhan, André, *Le geste et la parole* (1964) Paris:
Michel 1964
- Luhmann, Niklas, *Liebe als Passion: Zur Codierung von
Intimität*, Frankfurt: Suhrkamp 1982

m

- Maier, Anneliese, *On the Threshold of Exact Science:
Writings of Anneliese Maier on Late Medieval Natural
Philosophy*. Philadelphia: University of Pennsylvania
Press 1982

Malewich, Kasimir, *The Non-Objective World. The Manifesto of Suprematism*. New York: Dover 2003

Malinovski, Bronislav, *A diary in the strict sense of the term*. London: Routledge 1967

Merleau-Ponty, Maurice, *Filosofisia kirjoituksia*. I suomi k. išvertè: Tarja Roinila ir Miika Luoto. Helsinki: Nemo 2012

Merleau-Ponty, Maurice, *Le Visible et l'invisible, suivi de notes de travail*. Ed. Claude Lefort. Paris: Gallimard 1964

Merleau-Ponty, Maurice, *Phénoménologie de la perception*. Paris: Gallimard 1945

n

Naisen tieto, toim. Sara Heinämaa & Pia Sivenius. Helsinki: Art House 1989

Nicolis, Gregoire & Ilya Prigogine, *Exploring Complexity*. London: Freeman 1989

o

Olson, Georg, *Maximus poems*. Berkeley: University of California Press 1995

p

Paracelsus, *The hermetic and alchemical writings*. Transl. Edward Waite. New York: Martino 2009

Parmenides of Elea, *Fragments*. Transl. David Gallop. Toronto: University of Toronto Press 1991

Pasolini, *Tutte le opere*. Vols 1–10. Milano: Einaudi 2001

Polanyi, Michel, *Personal knowledge*. London: Routledge 1958

Polanyi, Michael, *Meaning*. Chicago: University of Chicago Press 1975

Ponte, Lorenzo da, *Memoirs*. Transl. Charles Rosen. New York: Nyrb 2000

- Popper, Karl, *Logik der Forschung*. Berlin: DeGruyter 2013
- Pound, Ezra, *Literary essays*. New York: New Directions Books 1960
- Pound, Ezra, *The Cantos*. New York: New Directions Books 1950
- Prigogine, Ilya & Isabelle Stengers, *Order out of chaos*. London: Dell 1989
- Prigogine, Ilya, *The end of certainty*. New York: The Free Press 1997

r

- Rabelais, François, *Suuren Gargantuan hirmuinen elämä*.
 Į suomių k. išvertė: Erkki Ahti. Eiles į suomių k. išvertė:
 V. Arti. Jyväskylä: Gummerus 1947
- Rameau, Jean-Philippe, *Traité de l'harmonie réduite à ses principes naturels* (1722). Paris: Editeur Zurfluh 2009
- Reich, Wilhelm, *Fasism in massapsykologia*. Į suomių k. išvertė: Erkki Puranen. Helsinki: Otava 1973
- Renan, Ernst, *Dialogues et fragments philosophiques*. Paris: Calman Levy 1895
- Rimbaud, Arthur, *Kootut teokset*. Į suomių k. išvertė: Einari Aaltonen. Turku: Sammakko 2012

s

- Scheler, Max, *Die Wissensformen und die Gesellschaft* (1926). Berlin: Heptagon 2013
- Schönberg, Arnold, *Style and Idea*. Ed. Leonard Stein, with transl. Leo Black. London: Faber & Faber 1975
- Share Handbook for artistic research education*. Eds. Mich Wilson & Schelte van Ruiten. Amsterdam: Elia 2013 (koko teksti Elian sivuilta)
- Siukonen, Jyrki, *Vasara ja hiljaisuus: lyhyt johdatus työkalujen historiaan*. Helsinki: Kuvataideakatemia 2011

- Sontag, Susan, *Against interpretation and other essays*.
New York: Penguin 2009
- Stanislawski, Konstantin, *Näyttelijän työ (Rabota aktera nad soboi, 1933)*. Į suomių k. išvertė: Kristiina Repo.
Helsinki: Tammi 2011
- Stein, Gertrude, *What are masterpieces*. New York: Conference Press 1940
- Stengers, Isabelle, *Power and Invention: Situating Science*,
(trans. P. Bains), Minneapolis: University of Minnesota
Press 1997
- Stengers, Isabelle, *Thinking with Whitehead: a free and
wild creation of concepts*. Boston: Harvard University
Press 2011

t

- Taiteellinen tutkimus*. Toim. Mika Hannula ja Satu Kiljunen.
Helsinki: Kuvataideakatemia 2001
- Thom, Rene, *Structural stability and morphogenesis*.
Boulder: Westview Press 1994

v

- Varto, Juha *Taiteellinen ajatteleminen*. Synnyt/Origins
3/2008, 46–68
- Varto, Juha, *Fenomenologinen tieteen kritiikki*. Tampere:
Taju 1992
- Varto, Juha, *Kohti taiteellista ajattelemista*. Synnyt / Ori-
gins 2/2008, 68–86
- Varto, Juha, *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki:
Kirjayhtymä 1992
- Varto, Juha, *Lihan viisaus*. Tampere: Taju 1996
- Vasari, Giorgio, *Taiteilijaelämäkertoja Giottosta Miche-
langeloon*. (Le vite dé piú eccellenti pittori, scultori e
architettori nelle redazioni del 1550 e 1568.) Pagal Pia

Mänttäre vertimä ĩ suomių k. sudarė: Altti Kuusamo ir Raija Petäjäinen. Įžanginis žodis ir pastabos: Altti Kuusamo. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide 1994
Vinci Leonardo da, *Työpäiväkirjat*. ĩ suomių k. išvertė: Laura Lahdensuu. Helsinki 2009

w

Whitehead, Alfred North, *Process and reality*. New York: The Free Press 1978

Williams, William Carlos, *Paterson*. New York: The New Directions Books 1992

Witkiewicz, Stanislaw, *The Witkiewicz Reader*. Noyes St Evanston: Northwestern University Press 1992

Wojnarowicz, David, *Brush fires in the social landscape*. London: Aperture 2015

Wojnarowicz, David, *Close to knives*. New York: Vintage 1991

Wojnarowicz, David, *Memories that smell like gasoline*. New York: Serpent's Tail 1992

y

Yourcenar, Marguerite, *Käy kohti pimeää*. ĩ suomių k. išvertė: Irene Sorsa, 1969

Rodyklė

a

action research 30
akademiniis tyrimas 15, 20, 190
aksiologija 20
Akvinietis, Tomas 41
Alberti, Leon Battista 45, 90, 178
aletheia 78
Al Ghazali 38, 39
Angulo, Jaime de 120, 191
Anttila, Pirkko 30, 191
archetipas 94, 150
argumentas 14, 29, 41, 59, 133, 135, 136, 140, 143, 146, 148, 161, 166, 176, 179
argumentavimas 15, 59, 65, 133-138, 141, 143-145, 176, 177, 179
Artaud, Antonin 67, 69, 191
arts-based 23
artworld 165
asociacija 92, 95, 111, 113
atsitiktinumumas 22, 50, 57, 58, 91, 93
atskleisti 49, 57, 64, 76, 78, 92, 97, 98, 108, 123, 131, 133, 142, 148, 152, 167, 169, 171, 173, 174, 175, 184
autoetnografija 15, 158
autorystė 14, 47-49, 56, 60, 71, 77, 79, 95, 96, 121, 123
avangardas 16, 21, 45, 51, 59, 91, 102, 178, 186, 188, 189

b

Bacon, Francis 101, 191
Bahtin, Mihail 61, 192

bandymais grįstas 100

Barba, Eugenio 96, 192
Baudelaire, Charles 62, 192
Beauvoir, Simone de 81, 192
Bergson, Henri 26, 183, 192
Blavatsky, Madame 83, 192
Brecht, Berthold 67, 192
Brentano, Franz 131, 192
Bulgakov, Mihail 61, 192
buržua 62, 63, 91
Butler, Judith 94, 192

c

Cage, John 92, 193
camp 148, 188, 193
case study 30
Cennini, Cennino 90, 193
cerebral 14, 79
Certeau, Michel de 24, 94, 116, 118, 162, 193
cogency 36, 82
compilation 101
conscientia 39
content analysis 30
Cunningham, Merce 92, 193

d

dadaizmas 148
daiktas 107
Daumal, René 188, 193
demokratiškumas 25, 145, 178
Denzin & Lincoln 30, 125, 158, 195
Detienne, Marcel 116, 193
Dilthey, Wilhelm 26, 194
diskursas 40, 80, 139-144, 148, 151, 157, 178

Duncan, Robert 68, 194

e

ekskliuzija 112, 114

ekskomunikacija 15, 137

eksperimentas 24, 70, 75, 88,
100–103

eksperimentuoti 20, 28, 44,
58, 59, 101

Eliade, Mircea 120, 194

emancipacija 171

embodied author 14, 79

embodiment 82, 124

epistema 6, 7, 65, 66, 70–74,
76–85, 104

epistemologija 20, 37, 72, 84,
114, 139

esminga ir esminis 173

ethnographic report 30

f

Faustroll, Dr. 196

Feyerabend, Paul 27, 28, 97,
116, 146, 194

fikcija 9, 96–100, 103, 132,
162, 175

Foucault, Michel 94, 131, 139,
194, 195

Freud, Sigmund 61, 94

Friedan, Betty 81, 195

futurizmas 148

g

gėda 53

Gombrowicz, Witold 47, 195

grindžiamoji teorija 141

Grotowski, Jerzy 67, 69, 192,
195

Guattari, Felix 195

h

haptika 26

Hartmann, Nicolai 73, 196

Henry, Michel 94, 123, 196

Herdt, Gilbert 131

Hirst, Damien 91

historical survey 30

Hollo, Juho 131, 196

Husserl, Edmund 26, 27, 73,
99, 146, 196

i

id 94

idée fixe 93

idėjų sistema 31, 141

image 160

imitacija 156

individualus metodas 109, 110

individualūs įgūdžiai 21, 56

inkliuzija 112–114

intersubjektyvus 29

introspekcija 15, 158

į

įkūnytas 14, 79, 82, 83, 106

įtikinamumas 14, 36, 37, 39,
40, 72, 78, 79, 82–84, 115,
134, 143, 144

y

Yourcenar, Marguerite 69, 201

j

Jarry, Alfred 187, 196

juslingumas 80, 107, 185

juslinis 29, 30, 53, 58, 69, 81,
98, 105–107, 119, 124, 135,
136, 151, 152

jusliškumas 11, 148, 177, 181

k

kaina 91

Kandinski, Vassili 67, 196

Keats, John 151–153, 156,
196, 197

kiekybinis 24, 25, 31, 131, 143

Kirkkopelto, Esa 20, 197

Kivi, Aleksis 103

Klee, Paul 67, 197

kognityviniai mokslai 104, 123

kokybinis 30

kokybinis šuolis 43

kokybinis tyrimas 19, 21,
30–32, 129, 132, 139, 158

kolektyvinė sąmonė 94

(iš)komunikuoti 11, 107,
134, 174

kontekstas 44–49, 73–79

kontekstualizavimas 111, 135

krikščioniškoji filosofija 40

krikščionybė 41, 42

kriterijus 11, 24, 25, 72, 73, 82,
112, 121, 122, 148, 156, 161,
163, 164, 173, 180

kritikas 16, 73, 90, 126, 149

Kuhn, Thomas 27, 99, 184, 197

kūniškas 11, 14, 29, 69, 78, 80,
81, 89, 96, 98, 99, 105–107,
122, 124, 18

kūrėjo įgūdžiai 50, 106

kūrėjo metodai 119

kūrėjo žinios 78

kūrybiškumas 50, 57, 93, 95

l

lebenswelt 112, 132

Lehtovaara, Maija 110, 197

Leibniz, Gottfried Wilhelm

40, 121, 197

Leroi-Gourhan, André 116, 197

lethein 78

life world 112, 132

logos 39

Luhmann, Niklas 116, 197

m

Maier, Anneliese 27, 197

making the world 172

Malevičius, Kasimiras 67

Malinowskis, Bronislawas
48, 131

maniera 63, 93, 167

medžiagų apykaita 105

meninė praktika 11–14, 20–24,
45–64, 87–102, 124–130,
148–145, 164–167, 170–172,
185, 188

meninis mąstymas 48, 50, 157

Merleau-Ponty, Maurice
94, 198

metafora 7, 74–76, 83, 86, 112,
144, 151, 179

metaforinis argumentavi-
mas 144

methodos 174

metodologija 19, 20, 26, 30,
34, 37, 125, 139, 200

mokslinė praktika 27, 58–60,
111

mokslinis tyrimas 21, 24, 41,
53, 63, 88, 91, 109, 175, 189

monde vécu 112, 132

n

negative capability 151, 196

Nicolis, Gregoire 117, 198

- Nietzsche, Friedrich 94
noein 39
 nuasmeninimas 39
- o
- objektyvus 22, 24, 25, 35, 46,
 47, 108, 131, 151
 Olson, Charles 107, 198
- p
- Paganini, Niccolo 58, 81
 pankas (*punk*) 148
 Paracelsas 83, 187, 198
 Parmenidas 86, 198
 pasaulis 20–30, 39, 80, 96, 97,
 112, 120–124, 156–161
 pasąmonė 73, 91–94
 pasipriešinimas 106, 107,
 121–124, 161, 162, 165
 pasireiškia 21, 27, 47, 97, 98,
 103, 113–115, 133, 138, 144, 146
 Pasolini, Pier Paolo 70, 198
 patafizika 17, 187–190
 pateikimas 98, 101, 102, 106,
 115, 120, 125, 126, 135, 139,
 148, 153, 157
 pažinimas 21, 25, 27, 38, 41,
 59, 65, 101, 104, 110, 118,
 140, 150
phenomenographic study 30
 pinigai 42, 91
poiesis 68
 Polanyi, Michael 48, 198
 Ponte, Lorenzo da 90, 198
 Popper, Karl 97, 146, 199
 Pound, Ezra 145, 160, 199
 poveikis 42, 64, 70, 73, 78, 105,
 119, 133, 134, 176, 183
practice-based 23
practice-led 23
praxis 20
 Prigožinas, Ilja 114, 116, 117
 procesas 12, 34–37, 44, 48, 50,
 57, 75, 77, 93, 101, 108, 115,
 121, 130, 180, 184, 185, 201
 profesiniai įgūdžiai 14, 23,
 45, 50–58, 63, 69, 92–95,
 114, 119, 149, 152, 156, 162,
 180, 184
 profesionalus 16, 54, 57, 69,
 115, 126, 147, 151, 163, 169,
 170, 173
proposition 132, 136, 179
protocol analysis 30
 psichotechnikos 113
- r
- racionalus 14, 24, 79, 177, 188
 Rameau, Jean-Philippe 134, 199
 rašymas (rašyti) 11–13, 52, 58,
 66, 67, 84, 128, 130, 145, 161,
 166, 167, 172
 (ap)rašyti 9, 36, 37, 70, 120,
 127, 128, 130, 174, 187
recapitulation 172
 refleksija 13, 58, 94, 111, 125, 181
 Reich, Wilhelm 199
 reliatyvizmas 25–27, 30
 Renan, Ernst 83, 199
 reprezentacija 27, 62, 83,
 85–89, 90, 91, 102, 103, 111,
 132, 139, 144, 148, 183, 188
 reprezentacijų kritika 62, 87,
 89, 90, 94
resistance 121, 161
 ribų peržengimas 63
 (žr. transgresija)
 Rimbaud, Arthur 62, 199

rokas 148, 167
ruse 150

s

Satie, Erik 47
Scheler, Max 26, 199
semiologic survey 30
singular 63, 71, 72, 75, 77, 78,
82, 84, 124, 152
singularity 77, 78, 190, 207
Sininen Nyyrikki 155
symbolic interactionism 30
Stanislavski, Konstantin 67,
69
stebėjimas 88, 108, 155
Stein, Gertrude 125, 199, 200
Stengers, Isabelle 114, 116,
117, 199, 200
subjektas 44
subjektyvus 14, 24, 47, 110, 156
sumanumas 155, 157

š

šokiruoti 63, 64

t

tabu 61, 62, 156
taiklus 141, 144, 146, 151, 155,
179
tarpdisciplininiai tyrimai 65
tarpdisciplininis menas 68
teiginys 136, 180
tekhné 54
tikslumas 26, 79, 146
tyrimo etika 20
transdisciplinary research 65
transgresija 67 (žr. ribų per-
žengimas)
triksteris 150

u

un-making the world 172

v

vaizduotė 29, 40, 82, 162,
184–186
Vasari, Giorgio 45, 200
Vernant, Jean-Pierre 116, 193
vertinimas 11, 14, 24, 25, 44, 47,
48, 55, 56, 73, 77, 79, 93, 94,
131, 154, 157, 159, 163, 164
Vinci, Leonardo da 101, 201
vizualus 19, 29, 46, 51, 68, 69,
73, 87, 97, 107, 112, 126, 134,
143, 168, 175, 183, 184, 187

ž

žinios 11, 21–25, 37, 38, 40, 43,
46, 48, 65, 66, 77, 78, 80,
81, 83, 85, 91, 108–110, 138,
155, 163, 170, 186, 187, 189
žinojimas 38, 39, 44, 48, 105,
153, 170, 182

q

qualitative research 30, 129,
132, 158
qualitative survey 30
queer 94, 148, 193

w

Whitehead, Alfred North
75, 117, 200
Williams, William Carlos
145, 201
Witkiewicz, Stanislaw 69,
70, 201

JUHA VARTO PUBLIKACIJOS ANGLŲ KALBA:

Formal and Philosophical in Early Medieval Logic

(daktaro disertacija, 1989)

The Art and Craft of Beauty, 2008

Basics of Artistic Research, 2009

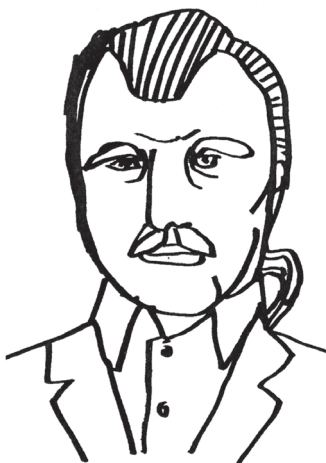
Song of the Earth, 2011

A Dance with the World. Towards an Ontology of Singularity, 2012

Otherwise than knowing, 2013

The Sins of the Fathers, 2015

Artistic Research. What is it? Who does it? Why? 2018

Nežinomo vizualiųjų menų edukacijos fakulteto
studento piešinys, 2007 m.

KITOS VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS PUBLIKACIJOS APIE MENINĮ TYRIMĄ

Michelkevičius, Vytautas, sud. Meninis tyrimas: teorija ir praktika / Artistic Research: Theory and Practice, Acta Academiae Artium Vilnensis, 79, 2015

Michelkevičius, Vytautas. Meninio tyrimo suvesti. Žinojimo kontūrais, 2016

Pleikienė, Ieva, sud. Menininkas ir tekstas. Acta Academiae Artium Vilnensis, 91, 2018

Michelkevičius, Vytautas. Mapping Artistic Research. Towards Diagrammatic Knowing, 2018

Michelkevičė, Lina & Michelkevičius, Vytautas, sud. Diagraminės vaizduotės atlasas: žemėlapiai tyrimuose, mene ir edukacijoje / Atlas of Diagrammatic Imagination: Maps in Research, Art and Education, 2019

Smith, Marquard, ed. Research: Practitioner | Curator | Educator, 2020

Smith, Marquard, ed. Decolonizing: The Curriculum, the Museum and the Mind, 2020

Šiuo metu rankoje laikote knygą, kuri jums leis suprasti, jau darote meninį tyrimą ar dar ne; norite jį atlikti, o gal visgi geriau aplenkti. Knygoje filosofas Juha Varto glaustai aptaria pagrindinius meninio tyrimo aspektus, mitus ir su juo susijusias problemas: kuo jis skiriasi nuo meninės praktikos bei mokslinio tyrimo ir kam apskritai jo reikia. Taip pat sužinosite, kas yra menininko (-ės) epistema ir kokie jų tyrimo metodai. Trumpai tariant, ši knyga – vienas geriausių šiuo metu pasaulyje parašytų įvadų į meninį tyrimą.

doc. dr. Vytautas Michelkevičius
knygos mokslinis redaktorius

ISBN 978-609-447-361-6

9 786094 473616